

# ANNA KARENINA



HISTORIA WIELKIEJ MIŁOŚCI

W KINACH OD 23 LISTOPADA

Impulsem twórczym do napisania „Anny Kareniny” było pewne przelotne wrażenie, które kazało pisarzowi zająć się historią pięknej, ale nieszczęśliwej kobiety: „Czy zamysliłem się bardzo, czy też opierałem senności, nie wiem, wtem mignął mi obnażony niewieści łokieć wytwornej arystokratycznej ręki (...). Pokazało się ramię, szyja i wreszcie cały obraz pięknej kobiety w stroju balowym, jak gdyby prosząco wpatrzony we mnie smutnymi oczyma. Przywidzenie znikło, ale nie mogłem już uwolnić się od niego, musiałem dlań szukać wcielenia.”

Kim jest Anna, że wzbudza niesłabnące zainteresowanie czytelników i twórców adaptujących powieść Lwa Tołstoja. Odsłońmy jej tajemnice, biorąc na warsztat najnowszy film Joe Wrighta...



## Temat: *Umrzeć z miłości... – filmowy portret Anny Kareniny, bohaterki powieści Lwa Tołstoja.*

### Cele lekcji:

- ćwiczenie charakterystyki postaci, wraz z próbą oceny jej wyborów i postawy moralnej;
- kształcenie umiejętności analizy i interpretacji symboli i motywów obecnych w dziele filmowym;
- funkcjonalne wykorzystywanie zasobów internetu, /innych źródeł wiedzy.

### Metody i formy pracy:

- samodzielne korzystanie z internetu/innych źródeł, wyszukiwanie informacji i tworzenie notatek;
- praca z tekstami kultury (sceny filmowe, fotosy z filmu/prezentacja komputerowa);
- praca w grupach;
- dyskusja kierowana.

### Środki dydaktyczne:

- film Joe Wrighta, *Anna Karenina*, Francja, Wielka Brytania 2012;
- Lew Tołstoj, *Anna Karenina*, Kraków 2012;
- fotosy z filmu *Anna Karenina*;
- Alicja Helman, *Anna Karenina* (z serii *Portrety filmowe*), „Kino” nr 3/2009;
- Wiktor Szklowski, *Tołstoj. Biografia*, Warszawa 2008;
- www.culture.pl

### Czas:

- 1-2 lekcje

### Przebieg lekcji:

1. Przed pokazem filmu warto zachęcić uczniów do zapoznania się z biografią Lwa Tołstoja, cytując choćby słowa Alberta Einsteina o wielkim pisarzu: *Pozostaje pod wieloma względami najważniejszym prorokiem naszych czasów. (...) Nie ma nikogo obdarzonego równie przenikliwym umysłem i siłą moralną.* Znajomość życia autora i treści (streszcze-

nia) powieści pozwoli zrozumieć młodzieży obecność w adaptacji Wrighta wyeksponowanego wątku opozycji cywilizacji (kultury warstw wyższych)) i natury, czy krytyki życia społecznego jako swoistego „teatru”, tłumiącego naturalne, spontaniczne formy współżycia międzyludzkiego. Badając biograficzny klucz powieści-filmu zwracamy też uwagę na fakt autoportretu Tołstoja w postaci Konstantego Lewina, zaś jego żony, Zofii Bers, jako Kitty Szczerbackiej. Ten właśnie wątek, przedstawiający historię rozwijającego się uczucia i harmonijnego związku Kostii i Kitty (wzorowego stadła wiodącego proste wiejskie życie na łonie natury) stanowi optymistyczną w wymowie przeciwwagę dla dramatu małżeńskiego Kareninów i tragicznej w finale miłości Anny i Aleksego.

2. Odtwarzamy wspólnie z uczniami dzieje miłości Anny i Wrońskiego: kobiety, która dla ukochanego porzuca męża, syna, pozycję towarzyską, i mężczyzny, który dla Kareniny przekreśla świetnie zapowiadającą się karierę wojskową.
3. Rozpoczynamy charakterystykę bohaterki, wykorzystując w pracy z klasą (podzieloną na grupy) sceny i fotosy z filmu (mogą być zapisane w formie prezentacji komputerowej) oraz podane wskazówki interpretacyjne (dyskusja kierowana), np:

- a) Jaką kobietą jest Anna? (mimo małżeńskiego stażu i posiadania dziecka, nadal bardzo piękna i atrakcyjna, czarująca i zwracająca uwagę mężczyzn, poza mężem, wytworna i subtelna, delikatna i jednocześnie zmysłowa; z drugiej strony – oddana synkowi, troskliwa wobec brata i jego rodziny)
- b) Jaka jest sytuacja małżeńska bohaterki? (duża różnica wieku między małżonkami, emocjonalny chłód i oziębłość męża-biuro-

kraty, samotność Anny i poczucie niezrozumienia, np. rozmowa z mężem o wyjeździe do brata)

- c) Jaki tryb życia prowadzi u boku Karenina? (monotonia, brak rozrywek, bliski kontakt z bratem, Stiwą i jego żoną Dolly, zajmowanie się wychowaniem Sierioży, nieszukanie salonowych atrakcji i miłostek)
- d) Jakie potrzeby i pragnienia Anny zaspokajają związki z Wrońskim? (potrzebę zainteresowania, odkrycia jej kobiecości, adoracji, czułości, a przede wszystkim – miłości jako namiętności)
- e) Czym jest miłość dla Anny? (miłość jako

stwa, zerwanie kontaktu z synem, społeczny i towarzyski ostracyzm, zmiana charakteru i stylu życia, uzależnienie od narkotyków, rozstrój nerwowy, niechęć do życia i decyzja o śmierci)

- h) Jak ocenił(a)byś postawę Anny Kareniny? Czy jest to bohaterka jednoznaczna/tragiczna?

#### Wnioski:

W trakcie charakterystyki i oceny postaci, sygnalizujemy siłę namiętności, która zniewala Annę i nieuchronnie prowadzi do katastrofy (namiętność jako fatum? miłość jako klątwa?). Podkreślamy dramat bohaterki, wynikający ze



treść i sens życia – „jestem jak przymierający z głodu żebrak, którego nakarmiono”- powie o swym uczuciu bohaterka, a jej kochanek tak określi dwoistość miłosnego doznania: „Jest tylko męka i największe ze szczęście”)

- f) Jakich wyborów dokonuje bohaterka? (publiczne demonstrowanie swoich uczuć na balu, w operze, na wyścigach, opuszczenie domu i wyjazd z kochankiem, porzucenie syna dla ukochanego mężczyzny, urodzenie córki Wrońskiego, samobójstwo)
- g) Jakie ponosi konsekwencje? (rozpad małżeń-

świadości wykluczania się dwóch miłości jej życia – do syna i kochanka. Wskazujemy na uwikłanie Anny w sytuację bez wyjścia: nie może już żyć z mężem (jest w ciąży z Wrońskim, a Karenin żąda natychmiastowego zerwania kontaktów z kochankiem, obawiając się skandalu – „Będziesz się zachowywać tak, by nie dać nic po sobie poznać.., w zamian zachowasz przywileje żony i jej obowiązki”), natomiast pełen napięć związek z Aleksiejem niszczy ją psychicznie także poczuciem winy wobec porzuconego dziecka.

Złożoność położenia Anny i dwoistość samego uczucia (radość i rozpacz, rozkosz i cierpienie), które znajdują rozwiązanie w decyzji śmierci, wskazują przede wszystkim na niemożliwość istnienia takiej miłości, jakiej pragnie i o jakiej marzy bohaterka Tołstoja i Wrighta – miłości absolutnej, wyłącznej, dającej pełnię szczęścia, czyli **miłości romantycznej**, o której jeden z bohaterów powie, że „to ostatnia uluda starego porządku”.

4. Symbole i motywy obecne w adaptacji filmowej i ważne w interpretacji wątku miłosnego:
- **motyw pędzącego pociągu**: przewija się w kluczowych momentach historii Anny i Wrońskiego (poznania na stacji kolejowej w Moskwie – śmierć dróżnika pod kołami pociągu – prześladowające Annę po balu obrazy rozpędzonych kół – rozmowa z Wrońskim na stacji, w drodze do męża – obsesyjne koszmary poprzedzające decyzję o śmierci), symbolizuje

nadchodzącą nieuchronnie katastrofę, przed którą nie ma ucieczki, śmierć kolejarza to zła wróżba.

- **upojny, coraz szybszy taniec zakochanych**, który porusza do tańca pozostałe pary na balu: znak narodzin wszechogarniającego, porywającego, spontanicznego uczucia, które ożywia i napędza świat, ale może prowadzić do tragedii (opuszczając salę Anna widzi zakochaną we Wrońskim zapłakaną Kitty, a przed jej oczyma wirują koła pociągu)
  - **czarna suknia** Anny na balu, na wyścigach: symbol jej inności, odrębności w świecie salonów, potem – znak wykluczenia („czarna owca”)
5. Praca domowa: Oceń grę Keiry Knightley jako Anny Kareniny. Do jakich środków wyrazu artystycznego sięgnęła aktorka, budując dramatyzm postaci?



**M**arionetkami są bowiem ludzie w większości wypadków i rzadko kiedy tylko mają coś wspólnego z prawdą – powiedział Platon, a Szekspir uzupełnił tę myśl, definiując świat jako teatr, a ludzi nazywając aktorami, którzy kolejno wchodzą i znikają.

Reżyser najnowszej adaptacji powieści Lwa Tołstoja zastosował ten znany topos w kreacji świata XIX-wiecznej Rosji. Przenieśmy się zatem w realia carskiego imperium roku 1874, powołanego do życia na deskach filmowego teatru. Kurtyna w górę!

## Temat: Kurtyna w górę! – topos świata-teatru i ludzi - marionetek w filmie Joe Wrighta „Anna Karenina”.

### Cele lekcji:

- ćwiczenie rozpoznawania i określania różnych elementów świata przedstawionego w filmie;
- kształcenie umiejętności interpretacji sposobu ukazania świata na ekranie i celu przyjętej konwencji;
- dostrzeganie i interpretowanie motywów kulturowych obecnych w dziele filmowym;
- funkcjonalne wykorzystywanie zasobów internetu/innych źródeł wiedzy.

### Metody i formy pracy:

- samodzielne korzystanie z internetu/innych źródeł, wyszukiwanie informacji i tworzenie notatek;
- praca z tekstem kultury (analiza scen filmowych);
- wykład;
- dyskusja kierowana.

### Środki dydaktyczne:

- film Joe Wrighta, Anna Karenina, Francja, Wielka Brytania 2012;
- Lew Tołstoj, Anna Karenina, Kraków 2012;
- Alicja Helman, Anna Karenina (z serii Portrety filmowe), „Kino” nr 3/2009;
- Władysław Kopaliński, Słownik mitów

i tradycji kultury, Warszawa 1987;  
• www.culture.pl

### Czas:

- 1 lekcja

### Przebieg lekcji:

1. Po projekcji prosimy uczniów o sprecyzowanie czasu i przestrzeni (podanie wszystkich miejsc), w jakich rozgrywają się wydarzenia przedstawione na ekranie. Odpowiedzi notujemy na tablicy, np:
  - carska Rosja - 1874 rok,
  - arystokratyczne salony Moskwy i Petersburga,
  - apartamenty Kareninów i Obłońskich,
  - teatry,
  - urzędy,
  - sala balowa,
  - lodowisko,
  - tory wyścigów konnych,
  - dworzec i mała stacja kolejowa,
  - pola, łąki i wiejska posiadłość Konstantego Lewina.
2. Analizujemy sposób organizacji przestrzeni w filmie, notując zastosowanie **konwencji teatralnej**: scena, widownia i kulisy teatru peł-

nią jednocześnie funkcję wielu miejsc, w jakich toczy się akcja. Kamera nie jest statyczna: krąży w teatralnym labiryncie, patrząc na aktorów z góry, z boku, z dołu i na wprost. Sami aktorzy poruszają się dość swobodnie po otwartej z trzech stron przestrzeni teatralnej, a nawet przekraczają granice tylnej, czwartej ściany, wchodząc w świat... natury. Otwierane wieko nad sceną, ukazujące bezmiar nieba, w metaforyczny sposób przypomina o istnieniu innej (kosmicznej?, boskiej?) rzeczywistości, odległej od ludzkiej przyziemnej codzienności.

Nazywamy i definiujemy zabieg inscenizacyjny reżysera (nota bene, Brytyjczyka): **wielofunkcyjność przestrzeni scenicznej** wywodzi się z tradycji rozwiązań architektonicznych **teatrów elżbietańskich**, których ideą było ukazanie teatru jako reprezentacji „sceny świata” w kontekście obyczajowym, społecznym, a także uniwersalnym.

3. Zastanawiamy się nad funkcjonalnością pomysłu adaptatorskiego Wrighta, zadając młodzieży pytania pomocnicze:
  - a) Jakie refleksje nad życiem i ludzką kondycją niesie motyw „świata jako teatru”?
  - b) Co to znaczy, że jesteśmy życiowymi aktorami? (Kto pisze nam teksty? Czy mamy wpływ na ich treść?)
  - c) Gdzie leży granica między naszą „twarzą” a wkładaną „maską”?
  - d) Jak reżyser odczytał dramat miłosny Anny, umieszczając bohaterkę i świat, w jakim żyła na „scenie teatru”?

### Propozycja wniosków:

Poczucie, że człowiek nie decyduje o sobie, że podlega wpływom różnorodnych sił (biologicznych, społecznych, historycznych, ideologicznych, metafizycznych) towarzyszy człowiekowi od dawna i trwa do dziś (filmy typu „Matrix”). Niesie ono przeważnie gorzką refleksję nad ograniczonością ludzkiego poznania, pozornością naszej egzystencji, niemożnością bycia „sobą” i fałszywością ról, jakie musimy odgrywać w życiu. Masek-ról dostarcza nam władza i społeczeństwo, re-

prezentowane przez różne instytucje i osoby, aby uporządkować i zrationalizować życie społeczne oraz wyeliminować konflikty. Grając różne życiowe role, często zatracamy się w nich, gubiąc naszą tożsamość, indywidualność.

Witold Gombrowicz w „Ferdydurke” wprowadził do prastarego toposu dodatkową komplikację: nie chodzi o to, że zakładamy maski i udajemy kogoś innego, niż jesteśmy w rzeczywistości. Prawda o nas nie ukrywa się pod maską, lecz tkwi w tym, że maska nic nie skrywa. Nic nie ma „w środku”.

Reżyser adaptacji nie jest tak skrajnym pesymistą, jak Gombrowicz. Ze sposobu ukazania przedstawicieli świata arystokratyczno – biurokratycznego jako pustych lalek (por. arystokrację w „Lalce” B. Prusa), sztywnych kukieł, bezdusznych automatów (por. sceny z urzędnikami) jednoznacznie wynika, że „reżyserem” życiowej gry, której poddana została też Anna (wydana za męża bez miłości) jest sztuczna i skonwencjonalizowana dworska etykieta, system norm i zasad organizujących życie wyższej sfery, wykluczający wszelki bunt, grożący skandalem i towarzyskim ostracyzmem. Kiedy obserwujemy zachowanie Anny w środowisku salonów, dostrzegamy jej inność – ciepło, szczerłość, naturalność i spontaniczność. Odrzucająca salonową hipokryzję i odważnie manifestująca swe uczucia Karenina musi popaść w konflikt ze światem arystokracji, który ją odrzuci i skaże na społeczny niebyt.

Czy jest alternatywa? Tołstoj i Wright wskazują drogę – kontakt z naturą, praca i proste chłopskie życie mogą uzdrowić dusze, serca i umysły, tchnąć życie w pustą, jałową egzystencję rosyjskich elit.

4. Praca domowa: Poszukaj innych przykładów, niż podane na lekcji, wykorzystania w literaturze toposu **theatrum mundi** i sporządź krótką notatkę w zeszycie.

Opracowanie Małgorzata Wiśniewska

